

Démon hudby

Po troch rokoch sa v košíckom bábkovom divadle opäť predstavil kompletný inscenačný tím z Bieloruska. Po inscenácii *Filipko a ježibaba*, ovenčenej cenou Grand prix na festivale Interfaika v ukrajinskom Užhorode, režisér Oleg Žiugžda tentoraz siahol po *Potkaniarovi*. Známa legenda z 13. storočia sa odohráva v stredovekom nemeckom meste Hameln a vo svojej poéme ju spracovala ruská poetka Marina Cvetajevová.

Marina Cvetajevová je jednou z najvýznamnejších osobností ruskej poézie. Od chvíle, keď publikovala prvé verše, uplynulo sto rokov, no ich búrlivý rytmus pripomína skôr prudké zrýchlenie 21. storočia. Jej súčasníci ju v mnohom nedokázali pochopiť, zatiaľ čo ona na stránkach svojich zápisníkov viedla rozhovory s Puškinom, Goethem i Heinem. Jej poézia sa tiež vymyká svojej dobe. Život Cvetajevovej sa odohral v podmienkach krutých spoločenských katakliziem: revolúcia, občianska vojna, emigrácia, represia rodinných príslušníkov... Jej verše sú podobne extrémne a je pre ne charakteristický zaostrený cit pre dušu. Tak ako si ľudia nahmatávajú pulz, Marina načúvala, ako znie podstata človeka.

Poéma *Potkaniar*, ktorú napísala v Prahe v roku 1925, je o podstate hudby (a zároveň poézie). Stredoveké mesto Hameln žije v blahobyte a na prvý pohľad i v počestnosti, no odrazu ho celé zamoriť tlupa kryš. Zuby hladných hlodavcov v momente rozhrýzú všetky materiálne statky, obnažujú úplnú duchovnú prázdnotu obyvateľov mesta. Potulný hu-

dobník zvukom flauty ovládne a v jazere utopí všetky krysy a následne, kvôli nevďačnosti mešfanov, vláka do vody aj ich deti.

Legenda mesta Hameln má skutočné historické súvislosti – fakt o miznutí detí dokumentujú kroniky z roku 1284. Popri Cvetajevovej, ktorej poému považujú za najviac rozprávkovú a hlbokú, existujú na túto tému mnohé ďalšie poetické adaptácie rôznych autorov. V Bábkovom divadle Košice sa 4. novembra 2011 uskutočnila premiéra inscenácie *Potkaniar* na motívy nemeckej legendy a poémy M. Cvetajevovej v réžii známeho bieloruského režiséra Olega Žiugžda.

Symbolika poémy je mnohostranná, nachádza sa v nej veľa odkazov na sovietsku realitu (napríklad: krysy – Krasnaja armija, t. j. Červená armáda, pozn. prekl.). Tento rozmer inscenácia nesleduje, inšpiruje sa ale štruktúrou diela Cvetajevovej vychádzajúcej z mýtu, preto hudobné znenie

poémy ostáva nezmenené a nuansy interpretácie sa modifikujú priebežne tak, ako sa variujú napríklad možnosti výkladu Zjavenia Apoštola Jána.

V inscenácii sa veľký význam prisudzuje hudbe bieloruského skladateľa Pavla Kondruševiča a rytmu veršov. Režisér Oleg Žiugžda a scénický výtvarník Valerij Račkovskij záro-

„Idylický portrét stredovekého európskeho mestečka oživa na scéne pripomínajúcej maketu: domčeky, miniatúrne námestie, kde behajú sem a tam maličkí ľudkovia (marionetky) v každodenných starostiach.“

veň pretvárajú značnú časť poetického textu na jazyk vizuálnych obrazov divadla bábok. Idylický portrét stredovekého európskeho mestečka oživa na scéne pripomínajúcej maketu: domčeky, miniatúrne námestie, kde behajú sem a tam maličkí ľudkovia (mario-

RECENZIE

7

>>>> k o d 1/2012

Potkaniar.

foto: O. Bérés

„Odev nie je kostýmom, ktorý si je možné vyzliecť a obliecť, je samostatnou scénografickou konštrukciou. Tým sa zdôrazňuje reálnosť 'mätka', bezduchá umelo-

netky) v každodenných starostiach. Čoskoro sa v živote Hamelnu objavia protiklady, ktoré najskôr vyvolajú úsmev. Zjavia sa dve skupiny: chlapčenský zbor, ktorý diriguje mních františkán, a dievčenský zbor pod vedením mnišky z rádu Brigitek. Deti so zaniatením spievajú anjelskými hlasmi, zatiaľ čo predstavitelia cirkvi sa takmer pobijú v dokazovaní a predháňaní sa, kto je lepší. Sám biskup je veľký pôžitkár. Mesto „dobrých mravov“ obývajú najmä kupci a klebetníci. Medzi dospelými, okrem Gréty, dcéry starostu, nikto o ničom nesisná, všetci sú spokojní v sýtosti a rutine svojho života. Ale prichádzajú krysy. Dojem ich masovosti scénický výtvarník dosiahol tým, že niekoľko bábok kryš je v trsoch vedených na železných tyčiach. Vznikajú tak svojrázne krysie metly, ktoré sa snažia vymiesť samolúbosť z mesta. Avšak to všetko už nemá nijaký zmysel...

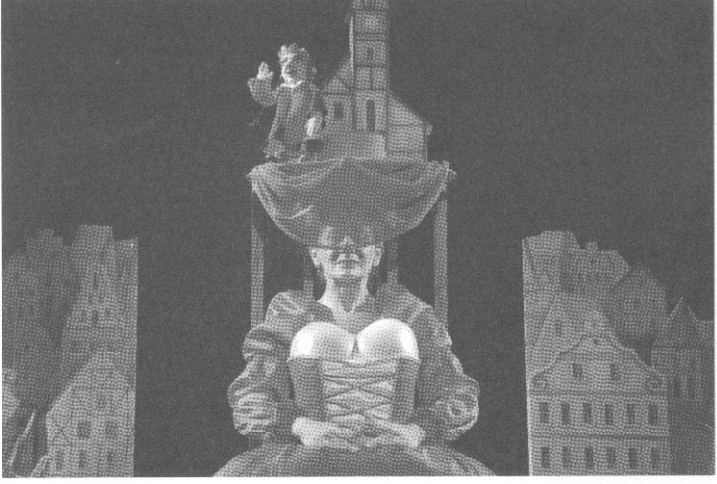
Duša mesta Hameln je dávno pokazená a jeho telo je v predstavení zobrazené ako symbol biblického „babylonského bludiska – zmätka“. Kedysi žilo podľa Božích zákonov, no neskôr sa skazilo a opustilo pravdu Evanjelia: „Tá žena bola oblečená do purpuru a šarlátu, vyzdobená zlatom, drahými kameňmi a perlami a v rukách mala zlatý pohár, plný ohavnosti a nečistoty svojho

RECENZIE

8

koro
toré
tupi-
ních
ním
ním
red-
ova-
skup
vov“
i do-
nikto
tosti
rysy.
do-
soch
i tak
vy-
etko
zená
ako
tiska
áko
avdu
pur-
nými
zlatý
ojho

smilstva.“ (Zjav. Apoštola Jána, 17:4). Vo vrcholných momentoch inscenácie sa dekorácia Dolného Hamelnu rozostúpi a na proscénium vychádza ženská figúra s Horným Hamelnom namiesto klobúka. Odev nie je kostýmom, ktorý si je možné vyzliecť a obliecť, je samostatnou scénografickou konštrukciou. Tým sa zdôrazňuje reálnosť „zmätku“, bezdúchá umelosť. Herečka Beáta Dubielová vychádza v prepychových šatách s korzetom, ktorý dotvára výrazné poprsie a ktoré pohybom kostým oživuje. Pohyblivé sú iba jej ruky, ramená a hlava. Krysy lozia spod sukne, čo v divákovi vyvoláva reálny pocit hnusu. Na scéne je aj ďalšia podobná postava – mestský strážnik v brnení. Trikom tejto bábk je, že je skonštruovaná tak, aby sa po invázii krýs rozpadla na márne kúsky... Ak je mesto telom, hudobník je jeho dušou; prvý je porazeným, druhý víťazom. Ale je to naozaj tak? Cvetajevoá sa v poéme stotožňuje s Potkaniarom. V predstavení je na jednej vlne s hudobníkom postava poetky (Erika Molnárová). Dej sa odohráva súčasne v 13. a 20. storočí. Poetka je rozprávačkou a tiež predčítačkou postavy Potkaniara. Samotný hlavný hrdina legendy je zobrazený dvoma spôsobmi: ako bábka a ako živý, nemý herec hrajúci na flaute (Peter Orgován). Potkaniar

Potkaniar. B. Dubielová

foto: O. Béreš

INS
CEN
S
I

mlčí, klania sa iba hudbe, nie Bohu. Dvojznačnosť postavy hudobníka sa prejavuje v scéne smrti detí. Deti, skáču z brehu, chytajú do svojich rúk animátori krýs (Miroslav Kolbašský, Juraj Fotul), čo dáva spolupráci s Potkaniarom démonický nádych. Ako sme už spomenuli, v inscenácii je prepomených niekoľko časových plánov. Nemecký sprievodca (Kolbašský), ktorý sprevádza turistov po Hamelne na začiatku a konci predstavenia, podobne ako poetka, nie sú postavami poémy. Sprievodca sa odvoláva na Cvetajevoú, no najmä divákovi oznamuje hrozivú informáciu: súčasní Hamelnčania sú radi, že sa v ich meste stala taká legendárna tragédia! Veď len vďaka tomu má ich mesto neustály prílev turistov (a peňazí). A v tej chvíli slepé dievča s verklíkom prosí o milodary, natahu-

júc ruku do hľadiska. Pred našimi očami vezme dievčinu so sebou Potkaniar – tragédia mesta Hameln je tak stále aktuálna.

NADEŽDA JAKOVLEVOVÁ
divadelná kritička

preklad: Romana Maliti

O. Žiugžda: Potkaniar podľa nemeckej ľudovej legendy a poémy M. Cvetajeovej
Preklad J. Andričík, réžia O. Žiugžda, dramaturgia I. Sogel, scénografia V. Račkovskij, hudba P. Kondrusevič, hrajú E. Molnárová, P. Creek Orgován, M. Kolbašský, J. Fotul, B. Dubielová
Premiéra: 4. november 2011, Bábkové divadlo Košice

^^
^^
^^
9